

УДК 368.91:364.442

РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**Цуркан І.М., к.е.н.
Добровольський А.О.***ДВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпро*

Стаття присвячена дослідженню ролі страхування життя в системі соціального захисту населення. Проведений аналіз щодо функцій притаманних страхуванню життя, дозволив визначити загальні функції – характерні для галузі страхування в цілому та спеціальні функції – характерні лише для страхування життя. Виділено основні напрями впливу інституту страхування життя на соціально-економічну захищеність населення. У статті проаналізовано основні індикатори сучасного ринку страхування життя України. Виділено чинники, які завжди в Україні гальмували розвиток ринку страхування життя: недостатня довіра населення до страхових компаній, низька страхова культура населення, низький рівень доходів населення, недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг, відсутність системи гарантування виплат за договорами страхування життя, недосконалість податкового законодавства. Опрацювавши терміни виконання заходів запропонованих в Програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року щодо розвитку ринку страхування життя було встановлено, що не всі заходи реалізуються в зазначені терміни, що стримує розвиток цього сектору фінансового ринку. Визначено пріоритетні напрями удосконалення функціонування українського ринку страхування життя в контексті підвищення соціального захисту населення.

Ключові слова: страхування життя, функції страхування життя, соціальний захист, страхові платежі, страхувальники, кількість застрахованих осіб

UDC 368.91:364.442

LIFE INSURANCE MARKET DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF PROVIDING SOCIAL PROTECTION OF POPULATION OF UKRAINE**Tsurkan I., PhD in Economics,
Dobrovolskyi A.***National Mining University, Dnipro*

The article investigates the role of life insurance in the system of social protection. The analysis on the functions inherent in life insurance, allowed to identify common features that are typical for the insurance industry in general and special features that are typical only for life insurance. The main areas of impact of the institute of life insurance for social and economic security of the population were highlighted. The article analyzes

© Цуркан І.М., к.е.н., Добровольський А.О., 2017

the main indicators of the modern life insurance market in Ukraine. The factors that always hinder the development of the life insurance market in Ukraine were highlighted: lack of trust in insurance companies, low insurance culture of the population, low incomes, imperfection of consumer rights protection of insurance services, absence of a guarantee payment system for life insurance contracts, imperfection of tax legislation. Having worked out the deadlines for implementation of the measures proposed in the Program of development of the financial sector of Ukraine by 2020 on the development of the life insurance market, it was established that not all measures are implemented within the specified time limits, which restrain the development of this sector of the financial market. The priority directions of improvement of functioning of the Ukrainian life insurance market in the context of increasing social protection of the population are determined.

Keywords: life insurance, life insurance functions, social protection, insurance payments, insurers, the number of insured persons

Актуальність проблеми. Стабільний економічний розвиток країни неможливий без формування соціально забезпеченого суспільства. Негативні тенденції в соціальній сфері, а саме поступове погіршення демографічної ситуації (в 2016 році населення України скоротилось на 186594 осіб [1]), зменшення працюючого населення (за 2016 кількість осіб працездатного віку скоротилась на 92400 осіб [2]) та збільшення кількості пенсіонерів (в 2016 році кількість пенсіонерів збільшилась на 149300 осіб [3]) посилюють соціальну напруженість в Україні та можуть стати причинами порушення рівноваги та стабільності.

Важливу роль у забезпеченні соціальної стабільності в державі відіграє страхування життя через свою здатність зменшувати негативні наслідки таких соціальних ризиків, як втрата доходу внаслідок втрати працездатності особи або смерті годувальника сім'ї, а також дозволяє спрямувати вільні кошти населення на їх заощадження (на додаткову пенсію, на освіту дітей або надання фінансової підтримки при досягненні ними повноліття), а не на споживання. Питання включення страхування життя у соціальні програми набуває актуальності також зі сторони уряду України. Це знайшло своє відображення в Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року [4].

Тому проблеми, що стримують розвиток ринку страхування життя, як важливого механізму соціального захисту населенню, в сучасних умовах набувають особливого значення та потребують ґрунтованого аналізу.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретико-методологічні та практичні аспекти страхування життя були об'єктом наукових досліджень таких вітчизняних науковців, як Р.Й. Бачо, О.О. Гаманкової, О.М. Залєтова, О.В. Козьменко, Т.І. Стецюк, Н.В. Ткаченко, О.М. Привалової, О. І. Фарат та інших. У напрацюваннях зазначених науковців розглядаються питання становлення та розвитку страхування життя, основні принципи його організації, висвітлюються інші актуальні аспекти діяльності та підвищення ефективності функціонування страхових організацій зі страхування життя.

Віддаючи належне працям зазначених науковців та, одночасно, зважаючи на низький рівень соціального захисту життя та здоров'я громадян України, недостатню фінансову забезпеченість осіб при виході на пенсію чи втраті працездатності, повільні темпи впровадження пенсійної та медичної реформ, а також з огляду на світовий досвід, що підтверджує необхідність та дієвість даного сектору страхування, обрана тема потребує детальнішого вивчення.

Метою роботи є дослідження ролі страхування життя в контексті соціального захисту населення, визначення чинників, які стримують розвиток українського ринку страхування життя та пропозицій щодо його розвитку в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Значення та роль страхування життя для суспільства визначається за допомогою того, які проблеми воно вирішує, які зміни приносить у державі, що покращує і які наслідки тенденцій його подальшого розвитку.

Доповнюючи державне соціальне страхування, страхування життя дає змогу вирішити низку проблем у сфері охорони здоров'я та пенсійного страхування, не збільшуючи при цьому навантаження державного бюджету. Компанії з страхування життя доповнюють систему захисту та підтримки рівня життя громадян за рахунок самих громадян і, таким чином, тягар соціального забезпечення населення перерозподіляється між державою та ринком страхування [5].

Для розуміння економічної суті страхування життя необхідно розглянути функції, які воно виконує.

Аналіз наукової літератури, присвяченій функціям, які притаманні страхуванню життя, засвідчив, що фахівці у цій сфері виділяють загальні функції – характерні для галузі страхування в цілому та спеціальні функції – характерні лише для страхування життя.

До загальних функцій страхування життя слід віднести [6, 7, 8, 9, 10, 11]: ризикову, створення та використання страхових резервів, превентивну, інвестиційну. До спеціальних функцій страхування життя слід віднести такі [9, 10, 11, 12, 13, 14]:

- Формування соціально-орієнтованого суспільства з забезпеченим майбутнім. Від наявності страхування життя для громадян розвинених країн залежить соціальний статус, навчання, кредит у банку, пенсія тощо. Вважається, що рівень розвитку страхування життя відображає рівень розвитку суспільства в цілому та впевненості громадян у стабільності в державі зокрема.

- Соціального страхування. Страхування життя багато в чому доповнює систему соціального страхування та забезпечення. Страхування життя компенсує недолік державних соціальних гарантій. Довгострокове страхування (і пенсійне страхування – зокрема) дозволяє одержати додатковий дохід, що не залежить від виплати державної пенсії, причому не тільки пенсії по старості, але і пенсії по інвалідності; знижує навантаження на видаткову частину бюджету, зменшуючи витрати держави на соціальне забезпечення громадян, і держава одержує можливість зосередитися на захисті найменш забезпечених прошарків населення. Таким чином, воно, є однією з форм організації страхового захисту населення, сприяє організації в країні комплексної, найбільш повної системи забезпечення громадян при настанні різних подій пов'язаних з їх життям, здоров'ям, працездатністю, що ведуть до зниження рівня життя і додаткових витрат.

- Сприяння поліпшенню демографічної ситуації. Страхування життя економічними методами стимулює громадян до дбайливого ставлення до свого здоров'я. Зокрема, у більшості країн світу ще до укладання договору страхування життя страховики вивчають історію хвороби клієнта, враховують масу його тіла, наявність шкідливих звичок тощо, які істотно впливають на розмір страхових внесків та умови страхування.

- Функція заощадження. Ця функція властива тільки довгостроковим видам страхування, а саме, особистому страхуванню (страхування життя, рентне страхування і т.д.), вона дозволяє накопичити за рахунок укладеного договору страхування заздалегідь обумовлену суму (страхову суму) грошових коштів, необхідну для реалізації планів у чітко визначений час в майбутньому – пенсія, навчання дитини,

придбання будинку і т.д. Страхова сума утворюється з періодичних надходжень (страхових внесків), які сплачуються страхувальниками. Також вона сприяє довгостроковому фінансовому плануванню громадян.

- Кредитна. Законодавство більшості розвинених держав, в тому числі і в Україні, передбачає право страховиків, що здійснюють страхування життя, кредитувати страхувальників за договорами страхування життя в межах викупної суми на момент видачі кредиту та на строк, що не перевищує період, який залишився до закінчення дії договору страхування життя.

- Мотивації персоналу суб'єктів господарювання. Довгострокове нагромаджувальне страхування життя є невід'ємним елементом сучасного управління кадрами. Такі програми не тільки допомагають керівнику з мінімальними витратами вирішити "кадрове питання", але й дають змогу створити ефективне управління фінансовими потоками підприємства.

Таким чином, ефективно функціонуючий ринок страхування життя надає можливості державі вирішувати як питання економічного, так і соціального характеру та позитивно впливати на соціально-економічну захищеність населення (рис. 1).

Рис. 1. Функціональні особливості інституту страхування життя
Авторська розробка

Стан ринку страхування життя можна оцінити кількісними і якісними характеристиками різних економічних, фінансових і соціальних показників (табл. 1).

Таблиця 1 - Основні індикатори ринку страхування життя і його інститутів

<i>Кількісні</i>	<i>Якісні</i>
Кількість страхових компаній	Частка іноземного капіталу в страховій системі України
Кількість страхових компаній з іноземним капіталом	Питома вага страхового бізнесу в страховій системі України
Розмір страхових премій	Кількість відкликаних ліцензій
Розмір страхових відшкодувань і ін.	Дивідендна політика страхових організацій
Інституційна структура розміщення інвестиційних активів	Соціальна значущість страхової та інвестиційної діяльності для суспільного відтворення
Величина збитків	

Джерело: розроблено на основі: [11, с.43]

Розглянемо основні індикатори ринку страхування життя.

Позитивною тенденцією є зростання за 2016 р. як обсягу надходжень валових страхових премій за всіма видами страхування від страхувальників-фізичних осіб до 13220 млн. грн., що на 29,1% більше, ніж за результатами 2015 р., так і зростання страхових премій від страхування життя до 2636,9 млн.грн, що на 27,6% більше, ніж за результатами 2015 р. (табл. 2).

Таблиця 2 - Витрати на страхування життя населення України, 2012-2016 рр.

<i>Показник</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
Витрати населення, млн., грн.	1457864	1548733	1516768	1735858	2002383
Страхові платежі від населення, млн., грн.	8900,3	10267,5	9519,9	10239,5	13220,0
Страхові платежі від страхування життя від населення, млн., грн.	1667,6	2337,4	2040,4	2067,1	2636,9
Страхування у витратах населення, %	0,61	0,66	0,63	0,59	0,66
Страхування життя у витратах населення,%	0,11	0,15	0,13	0,12	0,13

Джерело: розраховано на основі даних Нацкомфінпослуг [15] та Державної служби статистики [16].

Негативною тенденцією в 2016 році було зменшення кількості застрахованих фізичних осіб за видами страхування життя на 15,7% або на 773 996 осіб (станом на 31.12.2015 застраховано 4939 010 фізичних осіб, станом на 31.12.2016 – 4165014 фізичних осіб). Також протягом 2016 року застраховано 1378 643 фізичних осіб, що на 11,0% або на 170 732 особи менше проти відповідного періоду 2015 року (за 2015 рік

застраховано 1549 375 фізичні особи) [15]. Частково ця тенденція пояснюється окупацією частини території країни та загостренням військово-політичної ситуації.

Ріст розміру страхових платежів в 2015 та 2016 роках при зменшенні кількості застрахованих осіб можна пояснити використанням страховими компаніями "life" у програмах страхування життя положення про індексацію з метою захисту страхової суми і накопичень страхувальника від негативного впливу інфляції. Якщо це положення є частиною договору, то щорічно проводиться індексація розміру страхової премії та страхової суми за відповідними страховими ризиками згідно з «Положенням про індексацію» та умовами Договору. Наприклад, при інфляції у 2016 році -12,4% (згідно даними Держкомстату) ставка індексації одного з лідерів ринку страхування життя, а саме ПрАТ «МетЛайф» у 2016 році становила 10% [17].

Рівень поширення послуг зі страхування життя в Україні залишається дуже низьким, про це свідчить питома вага витрат населення на цей вид страхування, яка майже на протязі трьох років є не змінною - близько 0,13%.

Щодо видів страхування життя, то протягом 2012-2016 років переважаючими були надходження за найбільш звичними для населення країни договорами змішаного страхування життя (накопичувальне страхування), котрі передбачають виплату у випадку дожиття до закінчення терміну дії договору, у випадку встановлення інвалідності та у випадку смерті. Їх частка в 2016 році становила близько 60% (табл. 3) [15].

Таблиця 3 - Послуги зі страхування життя в Україні за обсягами валових страхових премій за 2012-2016 рр.

Валові страхові премії	2012	2013	2014	2015	2016
За договорами страхування довічної пенсії, страхування настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду, %	-	0,03	0,03	0,02	0,01
За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку, %	3,0	1,9	1,1	0,9	0,7
За іншими договорами накопичувального страхування, %	47,0	38,7	49,7	62,4	60,4
За договорами страхування життя лише на випадок смерті, %	2,0	1,7	7,4	6,4	12,0
За іншими договорами страхування життя, %	48%	57,8	41,8	30,3	26,9

Джерело: складено автором на основі [15]

Договори страхування життя «ануїтетного» типу, тобто договори страхування довічної пенсії і договори, за якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку, необхідного поширення в Україні поки що не отримали.

Відбулося різке збільшення ваги договорів страхування лише на випадок смерті (майже в 2 рази), які не передбачають часткових виплат і виплат у зв'язку із закінченням терміну дії договору.

Щодо кількості страхових компаній зі страхування життя, то на протязі 2015-2016 року відбулося їх зменшення (в 2015 році було виключено з державного реєстру 8 страхових компаній, в 2016 році – 10 страхових компаній). За 2016 рік Нацкомфінпослуг не видав жодної ліцензії зі страхування життя, натомість 7 ліцензій було анульовано [18].

Обсяг валових страхових виплат із страхування життя за 2016 рік становив 418,3 млн. грн., що на 14,9% менше в порівнянні з 2015 роком (491,6 млн. грн.). Рівень чистих страхових виплат із страхування життя (відношення чистих страхових виплат до чистих страхових премій) зменшився на 7,3 в.п. до рівня 15,2% [15].

Підсумки діяльності компаній зі страхування життя в 2016 р., свідчать про втрачений потенціал зростання цього важливого сегмента страхового ринку.

В процесі становлення ринку страхування життя в Україні завжди існували чинники, які гальмували його розвиток. При чому деякі з них стримують розвиток цієї галузі страхування на протязі всього періоду існування страхового ринку України. До цих чинників науковці [19, 20, 21, 22, 23, 24], які досліджували розвиток страхування життя в Україні відносять: недостатню довіру населення до страхових компаній, низьку страхову культуру населення, низький рівень доходів населення, недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг, відсутність системи гарантування виплат за договорами страхування життя, недосконалість податкового законодавства щодо механізму отримання податкової знижки.

Розглянемо кожен з цих негативних чинників та визначимо можливі шляхи щодо їх подолання.

Через недостатню довіру населення до небанківських установ населення проявляє низьку схильність до споживання таких послуг. Адже, якщо у роки розпаду СРСР 71,4% населення України страхувало своє життя та життя рідних [25], то станом на кінець 2016 року

застраховано 4165014 фізичних осіб [15], тобто менше 10% населення України має страховий захист такого характеру. В той час як загальне число застрахованих у Західній Європі наближається до 85-90% усього населення [26].

Іншою причиною недостатності охоплення населення страховими послугами є низький рівень доходів населення. Враховуючи, що для повноцінного розвитку ринку страхування в державі, середньомісячний дохід потенційного споживача фінансової послуги повинен складати не менше 1200 дол. США [22], то у зв'язку з істотною девальвацією національної валюти у 2014-2016 рр. платоспроможний попит населення на страхові послуги суттєво впав. Так, за 2014 р. гривня девальвувала до рівня 15,77 грн. за долар. Найбільші темпи девальвації припали на 2015 р. Протягом цього року курс гривні знизився до рівня 24,00 грн. за долар. А протягом 2016 р. національна валюта України девальвувала до рівня 27,19 грн. за долар [27].

Однією з основних причин такого низького охоплення населення фінансовими послугами є також низька страхова культура населення. Основною причиною низької обізнаності населення у питаннях фінансової грамотності є різкий перехід старшого покоління з умов адміністративно-командної економіки у нові умови функціонування, при яких вся відповідальність, в т.ч. правильне прийняття фінансових рішень, лягає на споживача [22]. Існує елементарна необізнаність про види страхових продуктів щодо накопичувальних видів довгострокового страхування життя, про можливість інших варіантів розміщення вільних грошових коштів, крім банківських депозитів. Також не всі фізичні особи мають вищу економічну або юридичну освіту для того, щоб докладно розібратись в особливостях оподаткування і правильно розрахувати податкову знижку. До того ж, податковою знижкою при страхуванні життя користуються в основному громадяни, які мають середній дохід. Малозабезпечені версти населення просто не мають коштів, щоб заключати договори страхування життя, а для заможних громадян існують незручності у зв'язку з обліком своїх доходів і витрат, для чого необхідно збирати і зберігати достатньо тривалий час розрахункові документи [24].

Прагнучи прискорити розвиток ринку страхування життя держава встановила податкові преференції для страхувальників, а саме: фізичні особи, які уклали договори довгострокового страхування життя, можуть

реалізувати право на податкову знижку. Тобто, сума оподаткованого доходу фізичної особи може бути зменшена на суму податкової знижки, що приведе до зниження суми податку на доходи фізичних осіб.

Недосконалий механізм надання податкової знижки проявляється в наступному: загальна сума нарахованої податкової знижки не може перевищувати суми загального оподаткованого доходу платника податку, одержаного протягом звітного року як заробітна плата, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ), податкової соціальної пільги (ПСП) при її наявності (п. 166.4.2 і п.164.6 ПКУ) [28]. Якщо особа одержує дохід як приватний підприємець або іншим способом, але не у вигляді зарплати, право на податкову знижку в такій особі не виникає.

Згідно даним Державної служби статистики України [29] станом на 01.01.16р. на території України кількість фізичних осіб-підприємців склала 1 630 878 особи (3,81% від наявної численності населення України або 9,37% від осіб працездатного віку [2]).

Тобто 1,6 млн. осіб не зможуть подати декларацію на повернення страхових премій у вигляді податкової знижки, але прибутковий податок при отриманні страхової суми внаслідок завершення дії страхового договору фізичні особи заплатять як і інші страхувальники. Маємо порушення принципу - рівність усіх платників перед законом та недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації. Це може стримувати потенційних страхувальників заключати договори довгострокового страхування для себе та членів своєї родини.

Слід зазначити, що в даний час законодавство України не передбачає існування в Україні жодної схеми гарантування виплат за договорами страхування життя. Відсутність механізму гарантування страхових виплат з довгострокового страхування життя також є однією з причин низької зацікавленості населення страховими послугами.

На даний час прийнято в першому читанні проект Закону «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя» [30]. У разі настання неплатоспроможності страховика Фонд гарантує бенефіціарам відшкодування розміру страхової виплати або викупної суми, передбаченої договором страхування життя, укладеним з учасником Фонду після набрання чинності цим Законом, але не більше максимального розміру гарантійних виплат.

Підвищити захист економічних інтересів страхувальників можна за наявності розвиненого інституту страхових брокерів в країні. Як свідчить світова практика, страхові брокери аналізуючи інформацію щодо різних страхових компаній, які функціонують на страховому ринку надають повну і достовірну інформацію щодо пропонованих ними страхових послуг, допомагають клієнтам-страхувальникам зробити вибір на користь найбільш вигідної пропозиції щодо гарантії виплат. Результати досліджень [31, 32] щодо розвитку інституту страхових брокерів засвідчують, що даний елемент інфраструктури страхового ринку в Україні розвинений набагато менше, ніж європейській.

Позитивною практикою зарубіжних країн (наприклад, Німеччини, Данії, Польщі) у сфері захисту прав споживачів страхових послуг, яку можна було б екстраполювати у вітчизняну систему, є створення страхового омбудсмена. Така організація має бути активним суб'єктом страхової системи та займатися врегулюванням взаємовідносин між страховими компаніями та страхувальниками, за умови виникнення спірних ситуацій між ними у разі настання страхового випадку та невиконання страховою компанією страхового відшкодування. Крім того, вона є альтернативою судовим позовам та державним наглядовим органам, які характеризуються своєю слабкою діяльністю у цьому напрямі, тому має бути наділена широкими повноваженнями [33].

У грудні 2014 року в Україні виник страховий омбудсмен. Громадська спілка «Український страховий омбудсмен» - це неприбуткова громадська організація, незалежний арбітр, що захищає права громадян, які не можуть отримати страхову виплату. Допомога страхового омбудсмена є безкоштовною. Місія страхового омбудсмена – формувати адекватний та справедливий страховий ринок України. Важелі впливу на страхові компанії: 1) позасудовий арбітраж – розгляд скарги потерпілого у ДТП» 2) надання безкоштовної юридичної та правової допомоги потерпілим. Середній строк рішення питання на користь заявника – 30-40 днів [34].

Ми вважаємо, що функції Страхового омбудсмена, щодо розгляду скарг, повинен виконувати один орган, адже на сьогодні такі функції в Україні виконують МТСБУ, Нацкомфінпослуг та різні громадські організації (наприклад, Асоціація страхувальників України, Український страховий омбудсмен).

Чинники, які стримують розвиток фінансового ринку, в тому числі і ринку страхування життя відомі уряду країни. Уряд також вважає, що низька фінансова грамотність населення, недостатній рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг стримують розвиток фінансового сектору України [4]. Тому одним із трьох основних напрямів Програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року визначено - Захист прав споживачів та інвесторів фінансового сектору, який передбачає:

1. Підвищити рівень фінансової грамотності та рівень культури заощаджень населення.
2. Підвищити стандарти розкриття інформації в інтересах споживачів та інвесторів фінансового сектору.
3. Модернізувати законодавство в частині захисту прав споживачів та інвесторів.
4. Створити нові інструменти захисту прав споживачів та інвесторів фінансового сектору.

Основні заходи, що були вжити Нацкомфінпослуг в 2016 році, стосувались посилення захисту інтересів споживачів фінансових послуг та відновлення довіри до ринків небанківських фінансових послуг [18]:

- з лютого 2016 року було запроваджено щомісячне розміщення інформаційних повідомлень на сайті Нацкомфінпослуг щодо результатів розгляду скарг споживачів фінансових послуг, що має підвищити рівень виконання страховими компаніями своїх зобов'язань за укладеними договорами страхування;

- з травня 2016 року було запроваджено розкриття фінансовими установами ключової інформації про свою діяльність у загальнодоступній інформаційній базі даних про фінансові установи та на власних веб-сайтах (веб-сторінках) фінансових установ. На офіційному веб-сайті Нацкомфінпослуг розміщено загальнодоступну інформаційну базу даних про фінансові установи, у якій міститься інформація про діяльність фінансових установ, піднаглядних Нацкомфінпослуг (зокрема, фінансова звітність, інформація про власників істотної участі та контролерів, ліцензії та дозволи).

- схвалено розпорядженням Нацкомфінпослуг від 13.12.2016 № 3088 проект розпорядження «Про встановлення додаткових вимог до договорів страхування життя». Актом передбачається посилення захисту

майнових прав страхувальників – фізичних осіб за договорами страхування життя, зростання рівня довіри населення до ринку страхування життя та створення умов сталого розвитку ринку страхування;

- схвалено розпорядженням Нацкомфінпослуг від 27.10.2016 № 2722 проект розпорядження „Про затвердження Вимог до методики розрахунку викупної суми”. Впровадження та виконання вимог нормативного акта забезпечить встановлення єдиних вимог до методики розрахунку викупної суми та сприятиме захисту прав споживачів послуг у сфері страхування.

Опрацювавши терміни виконання заходів запропонованих в Програмі щодо розвитку ринку страхування життя було встановлено, що не всі заходи реалізуються в зазначені терміни.

Такий захід як розробка Закону України «Про інститут фінансового омбудсмена», що мав був розроблений згідно програми в 2015 році, не було виконано.

Також не були розроблені та впроваджені заходи щодо підвищення рівня фінансової грамотності та рівня культури заощаджень населення, а саме: комплексна програма підвищення фінансової грамотності, система інформування та навчання населення в рамках програми, забезпечення моніторингу рівня фінансової обізнаності громадян та їх розуміння ключових економічних реформ на регулярній основі (період реалізації 01.04.2015 р. – 31.03.2016 р.)

Можна констатувати, що заходи, які наразі здійснюються державою для розвитку ринку страхування життя, залишаються обмеженими та фрагментарними.

Висновки. Враховуючи результати проведеного аналізу, а також результати раніше проведених досліджень інших фахівців із відповідної проблематики, можемо визначити пріоритетні напрями удосконалення функціонування українського ринку страхування життя в контексті підвищення соціального захисту населення.

Підвищення попиту на страхові послуги щодо видів страхування життя необхідно забезпечити за рахунок: підвищення платоспроможності населення; підвищення рівня довіри населення до лайфовських страхових компаній; підвищення захисту прав споживачів страхових послуг; підвищення страхової культури населення; удосконалення податкового законодавства.

Підвищення платоспроможності населення можливе за рахунок підвищення мінімальної заробітної плати, а також установлення неоподаткованого мінімуму доходів громадян на її рівні, щоб потенційні споживачі страхових послуг були в змозі їх придбати [23].

Для підвищення рівня довіри населення до страхових компаній та захисту прав споживачів вважаємо необхідно: по-перше, найскоріше ввести в дію Закон України «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя»; по-друге, ввести обов'язкове страхування професійної відповідальності страхових брокерів; по-третє, розробка та введення в дію Закону України «Про інститут фінансового омбудсмена».

Підвищення страхової культури населення потребує виконання розроблених заходів Програми [4] щодо підвищення рівня фінансової грамотності та рівня культури заощаджень населення.

З метою стимулювання розвитку ринку страхування життя важелями податкового стимулювання необхідно виправити нерівність між страхувальниками щодо права на отримання податкової знижки шляхом внесення змін в Податковому Кодексі.

Уведення в дію відповідних законодавчих актів та внесення змін в Податковий кодекс та Закон України «Про страхування» надасть змогу забезпечити населення відповідним соціальним захистом.

Реалізація запропонованих пропозицій сприятиме розвитку ринку страхування життя та одночасно підвищенню соціального захисту населення.

Перспективним напрямом подальших досліджень стане аналіз існуючих моделей соціального захисту населення в зарубіжних країнах з метою пропозицій щодо можливості їх застосування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статистичний бюлетень "Природний рух населення" за 2016 рік - Київ, Державна служба статистики України, 2017. – 57с.
2. Демографічна та соціальна статистика / Ринок праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Демографічна та соціальна статистика / Соціальний захист [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>
5. Ковальчук Н.М. Місткість ринку страхування життя в Україні / Н.М. Ковальчук // Страховий ринок України в умовах циклічності фінансово-економічних криз: оцінка тенденцій та перспективи розвитку: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих вчених, 20 квітня 2017 р., Тернопіль / Відп. ред. О. В. Кнейслер. – Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. – С. 9-12.
6. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук, ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
7. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
8. Страхування: навч. посіб. / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк; за ред. Т.А. Говорушко. – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 328 с.
9. Стецюк Т. І. Сутність страхування життя: значення, функції, ризики / Т.І.Стецюк // Наука й економіка. – 2015. – Вип. 1. – С. 154-160.
10. Фарат О. І. Сутність страхування життя та його функції / О. І. Фарат // Науковий вісник [Національного лісотехнічного університету України] : зб. наук.-техн. пр. - Львів, 2008. – Вип. 18.4. – С. 242-249.
11. Улыбина Л.К. Институты и инструменты страхового рынка в воспроизводственном процессе [Текст]: дис. ...д-ра. экон. наук : защищена 05.07.2014 / Улыбина Любовь Константиновна. – Краснодар, 2014. – 332с. – Библиогр.: с. 308-327.
12. Залетов О.М. Убезпечення життя: Монографія / О. М. Залетов. – К.: Міжнародна агенція "Бізон", 2006. – 685 с.
13. Тарасова Н.О. Соціальний і економічний ефект страхування життя / Н.О. Тарасова // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 80. – С. 170-173.
14. Александрова Г.М. Аналіз сучасного стану особистого страхування в Україні / Г. М. Александрова, Д. В. Мулеса // Молодий вчений. – 2016. – № 3. – С. 8-11.
15. Підсумки діяльності страхових компаній за 2012-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/>
16. Доходи та витрати населення України у 2012-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Довідник консультанта - МетЛайф [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.metlife.ua/content/.../brokers-manual-brochure.pdf

18. Публічний звіт про діяльність національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>
19. Козьменко О.В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : монографія / О.В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 350 с.
20. Фарат О.І. Розвиток ринку страхування життя України в умовах євроінтеграції : автореф. дис....канд. екон. наук : 08.00.08 / О.І. Фарат; НАН України; Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2009. – 21 с.
21. Ткаченко Н. В. Формування потужного клієнтського капіталу як результат стабільності договорів страхування життя / Н. В. Ткаченко // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2014. - Вип. 11(1). - С. 257-272.
22. Бачо Р.Й. Ринки небанківських фінансових послуг: регулювання розвитку (інституційні та аналітичні аспекти): монографія/ Р.Й. Бачо. – Ужгород: Вид-во ТОВ «РІК-У», 2016. – 448 с.
23. Воронкова О.М. Страховий ринок України в умовах сучасних інституціональних перетворень [Електронний ресурс] / О.М. Воронкова // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання. Електронні дані. – [Миколаїв: Миколаїв. націон. ун-м ім. В.О. Сухомлинського, 2016]. – Вип. №14. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-gruden-2016-r/2644-voronkova-o-m-strakhovij-rinok-ukrajini-v-umovakh-suchasnikh-institutsionalnikh-peretvoren> (дата звернення 14.08.2017 р.). – Назва з екрана.
24. Цуркан І.М. Особливості оподаткування фізичних осіб при довгостроковому страхуванні життя / І.М. Цуркан // Економічний простір: Збір.наук.праць. - №101. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. – С.183-194.
25. Єгорова, О. С. Розвиток страхування життя в Україні / О. С. Єгорова // Вісник Української академії банківської справи. – 2003.– № 1.– С. 46–51.
26. Ринок страхування життя в Україні: життя ледве жевріє. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/349965/rynok-strahuvannya-zhyttya-v-ukrayini-zhyttya-ledve-zhevriye>.
27. Офіційні курси гривні до долара США за 1996–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?formType=searchPeriodForm&time_step=daily¤cy=169&periodStartTime=01.01.2016&periodEndTime=31.12.2016&outer=table&execute=%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8

28. Податковий кодекс України від 02.12.2012 №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
29. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» за 2015 рік. - Київ, Державна служба статистики України, 2016. – 483 с.
30. Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя» №632-VII від 08.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/632-18>
31. Налукова Н. І. Страхове посередництво у контексті забезпечення збалансованості інтересів страховиків і страхувальників / Н. І. Налукова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – С. 845 – 849 Електронний ресурс. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/176.pdf>
32. Герасимова І.Ю. Розвиток інституту страхових брокерів в умовах глобалізації / І.Ю. Герасимова, І.М. Цуркан // International Scientific Conference Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Conference Proceedings, Part II, January 27, 2017. Kielce, Poland: Baltija Publishing. PP.122-124.
33. Приказюк Н. В. Нові можливості для розвитку страхової системи України / Н.В. Приказюк, Т.П. Моташко // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 4. – С. 177-192.
34. Український страховий омбудсмен [Електронний ресурс] // LinkedIn Corporation. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/antonavdeev/ss-57916877>. - Дата звернення : 28.07.17.